

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ КОХАНОЇ/КОХАНОГО VIA ГЕШТАЛЬТ-АНАЛІЗ

УДК 811.111'42:165.194:316.346.2: 81'42

Алла ЦАПІВ (Херсон, Україна)

У статті запропоновано гештальт-аналіз художнього образу Коханої/Коханого, що дозволило з'ясувати специфіку його лексико-граматичного оформлення, а також виявити роль частин мови у формуванні видів словесних поетичних образів.

Ключові слова: *художній образ, гештальт-аналіз, лексико-граматичний аспект, частини мови.*

The article deals with the lexical and grammatical aspects of the verbal poetic images, which are revealed via gestalt analysis. It has been proved that the gestalt image of the Beloved is verbalized by means of its gestalt-qualities, embodied in the nominative units of verbal poetic images. It is claimed that classification of the types of image of the Beloved is based on its gestalt center, expressed by a notional part of speech (the adjective, the verb or the noun).

Keywords: *verbal poetic image, gestalt-analysis, lexical and grammatical aspects, parts of speech.*

Вивчення лексико-граматичного аспекту художнього образу передбачає його характеристику з огляду на специфіку семантичних, синтаксичних і функціональних ознак і властивостей номінативних одиниць як компонентів вербальної іпостасі образу, так званої “поезії граматики”.

Дослідження поетичного тексту як окремого (відмінного, самостійного) організму підвело дослідників до вивчення функціонування граматичних одиниць у поетичному мовленні, що й дало підстави для виокремлення граматики поезії в окрему галузь [3;5].

Поетичне мовлення є багатим ґрунтом для реалізації всього потенціалу граматичних ресурсів, та надає їм можливість інакше, вільно себе поводити. [5]. У контексті вивчення потенціалу граматики в поетичному мовленні назріває

потреба продовжити дослідження особливостей функціонування частин мови в поетичному мовленні.

Частини мови є морфологічним ресурсом, через який відбувається репрезентація фрагмента дійсності в мовленні [6]. Саме тому сучасні лінгвістичні парадигми досліджують когнітивну, ономасіологічну природу частин мови [3]. Новий підхід до вивчення мовних одиниць поживав інтерес до визначення особливостей функціонування окремих частин мови.

Першою спробою виявлення специфіки функціонування частин мови в поезії у когнітивному вимірі стало дослідження статусу займенника в поетичному мовленні, що підкріпило твердження формальної школи про необхідність вичленування граматики поезії як окремої галузі науки про мову, що має власні закономірності. Так, науковцями доведено, що статус займенника в поетичному мовленні передбачає реалізацію його когнітивного потенціалу [4]. У ході дослідження функціональних особливостей займенникових одиниць з'ясовано, що симбіоз функціональних ознак, розширення значення, наявність прихованих семантичних ознак, складність змісту та яскраво виражені тенденції до функціональної переорієнтації займенників мають вплив на динамічність і гнучкість цих мовних одиниць у структурі поетичного тексту, який, у свою чергу, постає як складна, неоднорідна й нелінійна система, що функціонує за синергетичними законами [4, с. 165].

У контексті нашого дослідження лексико-граматичний аспект словесного поетичного образу є релевантним для визначення гештальт-центру художнього образу Коханої/Коханого, вираженого тією чи іншою частиною мови. Здатність частин мови бути гештальт-центром художнього образу відкриває нові кордони в дослідженні їх когнітивної сутності, що реалізується саме в поетичному мовленні.

Гештальт-аналіз передбачає виконання низки операцій. Спершу проводимо лексико-граматичний аналіз номінативних одиниць, що актуалізують ту чи іншу гештальт-якість Коханої/Коханого у словесних

поетичних образах. У нашій роботі такі лексико-граматичні одиниці (частини мови) отримують статус гештальт-центру.

Залежно від лексико-граматичної одиниці, що виступає гештальт-центром виокремлюються такі типи художніх образів: атрибутивні (гештальт-центр прикметник), акціональні (гештальт-центр дієслово), субстантивні (гештальт-центр іменник)

Далі проводимо семантичний та/або етимологічний аналіз лексико-граматичних одиниць, що виступають гештальт-центром художнього образу Коханої/Коханого з метою виявлення його гендерної специфіки.

В атрибутивних типах художніх образів об'єктивовано зовнішність та характер Коханої/Коханого, в акціональних – типову поведінку закоханих, їх відносини та дії. Гештальт-центром субстантивних словесних поетичних образів виступає іменник, у якому згорнуто символічні смисли щодо гендерної специфіки чоловічої та жіночої позиції у взаєминах.

Об'єктом дослідження є художній образ Коханої/Коханого в англійських поетичних текстах XIX-XX століття. **Предмет** дослідження становлять лексико-граматичні засоби формування художнього образу Коханої/Коханого в англійських поетичних текстах XIX-XX століття.

Зміст художнього образу Коханої/Коханого змінюється залежно від категоріально-семантичних домінант (світоглядів, моралі), завдяки яким знання перетворюються на феномен культури.

Світ знань формується відповідно до параметрів, вироблених ціннісно-сисловою системою, що склалася в різні культурно-історичні епохи (архаїчна, релігійна, наукова, повсякденна). Будь-які знання, опредметнені в образі, набувають статусу категоріально-семантичної домінанти завдяки тому, що вони є складовою ціннісно-сислової системи певного типу мислення (міфопоетичної, реалістичної, релігійної, раціональної тощо). Таким чином вони становлять систему уявлень, знань та засіб ціннісно-комунікативної орієнтації етнокультурної свідомості [1, с. 219].

Художній образ є складним лінгвокогнітивним конструктом, формування якого відбувається під впливом як інтралінгвальних, так і екстралінгвальних чинників. Переосмислення кохання в цілому, та ставлення до коханої людини зокрема, не могло не вплинути на створення художніх образів у поетичних текстах. Культурно-історична епоха постмодернізму, більша розкутість у відносинах, висування нових, більш відкритих вимог до Коханої/Коханого призвела до її/його нового сприйняття.

Кількісні підрахунки засвідчують панування акціонального типу художнього образу Коханої/Коханого в поетичних текстах ХХ століття.

Так, дієслово, що виступає гештальт-центром для акціонального художнього образу за своїми когнітивними властивостями відображає та фіксує фрагмент світу, сприйманий через категорію процесуальності, тобто через спосіб буття того чи іншого предмета в часі та просторі [3]. У такий спосіб виявляється зміна ідеологічних уявлень соціуму загалом та індивідуальне переосмислення Коханої/Коханого, відтворене семантикою дієслів, що формують образ Коханої.

У ХХ столітті волоративом стає активна позиція жінки в любовних стосунках, характер жінки та фізичний зв'язок з нею. Від ідеалізованих уявлень про жіночу чистоту та вроду вектор переорієнтовано на її фізичну привабливість, гарну статуру та форми. Семантичний аналіз дієслів, що є гештальт-центром для акціональних словесних поетичних образів засвідчує зміну фокусу сприйняття Коханої/Коханого, що прогресує від романтичних (романтично-платонічних) до інтимних та соціально зумовлених. Найбільш численну групу становлять номінативні одиниці, семантикою яких опредметнено чуттєвий аспект відносин між Коханим та Коханою – їх обійми, поцілунки, інтимні стосунки.

Сутність Коханої/Коханого розкривається через їх взаємини, вчинки, слова, реакції. У параболічних образах, що актуалізують художній образ Коханої/Коханого типова поведінка жінок та чоловіків проектується на зміст поетичного тексту.

У вірші “*May I feel*” через діалог двох закоханих розкривається сутність їх відносин та особливості їх натури. У розмові з Коханим проявляється ество Коханої-жінки, її бажання заінтригувати, “*погратись*” з Коханим. По суті – вона кокетка, та прагне бути загадковою. Проте Коханий чоловік обходиться з Коханою настирливо, оскільки точно знає – чого бажає. Він уважний, захоплений Коханою та прагне бути з нею:

*may i **feel** said he*
(ill squeal said she
just once said he)
it's fun said she
(may i touch said he
how much said she
a lot said he)
why not said she
*(let's **go** said he*
not too far said she
what's too far said he
where you are said she)
***may i stay** said he*
(which way said she
like this said he
*if you **kiss** said she*
***may i move** said he*
is it love said she)
***if you're willing** said he*
*(**but you're killing** said she*
but it's life said he
but your wife said she
now said he)
ow said she

(tiptop said he
don't stop said she
oh no said he)
go slow said she
(cccome?said he
ummm said she)
you're divine!said he
(you are Mine said she)
(Cummings ОВАР, с. 395)

При типових для закоханих обставинах між ними відбувається інтимна розмова. Проте за характером Коханої, її образом, криється типова поведінка жінки – її манери, думки, бажання кокетувати: *“It’s fun said she.., / how much...”*. Спочатку Кохана ніби вагається, проте за мить уже згодна бути з Коханим: *“why not said she” “don’t stop”*. Коханий прямо формулює запитання, чим демонструє свої наміри побути вдвох з Коханою, його характер демонструє темперамент та манеру поведінки чоловічої сторони: *“may I feel”, “may I touch”, “a lot”, “may I move”*. В устах Коханого їх відносини є звичайною рутинною *“it is life”* та тим, що приносить йому насолоду *“you’re divine”*. Кохана ж досить близько, серйозно сприймає такі стосунки, називає їх *“kiss”, “love”*, що є протилежним до чоловічого усвідомлення стосунків. Для неї – це кохання – і ніщо інше. Завершення їх розмови ще раз підкреслює бінарність осмислення інтимних стосунків та їх значущості для Коханої-жінки та Коханого-чоловіка. Для Коханої він тепер належить їй, її ВЛАСНІСТЬ *“you are mine”*, але для нього, Коханого, Кохана лише НАСОЛОДА *“you are divine”*. Таким чином, у параболічному образі відбувається проекція стереотипної, характерної для жінок/чоловіків лінії поведінки на зміст поетичного тексту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алефиренко Н.Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры / Николай Федорович Алефиренко. – М. : Academia, 2002. – 394 с.
2. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 476 с.
3. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С.Кубрякова. – М. : Институт языкознания РАН, 1997. – 326 с.
4. Петренко Н.В. Займенник у віршованих текстах американської поезії: когнітивно-семіотичний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н.В. Петренко. – Херсон, 2008. – 20 с.
5. Якобсон Р. Поэзия грамматики и грамматика поэзии / Р. Якобсон // Семиотика. – М. : Радуга. – 1983. – С. 465 – 473.
6. Langacker R. Cognitive Grammar. A basic introduction / R. Langacker. – Oxford University press, 2008. – 562 p.
7. OBAR – The Oxford Book of American poetry. – Oxford : Oxford University press, 2006. – 1132 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Цапів – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики, заступник декана факультету перекладознавства з організаційно-виховної роботи та працевлаштування Херсонського державного університету.